

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора Біди
Олени Анатоліївни на дисертацію Волохатої Катерини Миколаївни
«Формування природознавчої компетентності майбутніх учителів
початкової школи в процесі фахової підготовки», подану до захисту на
здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності
13.00.04 – теорія та методика професійної освіти**

Актуальність теми дисертації визначається високою науковою кореляцією провідних понять дослідження, закладених у назві, а саме: природнича компетентність майбутніх учителів, початкова школа, фахова підготовка. Складні суспільно-політичні процеси, зумовлені інтеграцією в світовий економічний, науковий, освітній простір, призвели до істотних змін в організації освітнього процесу. Сучасність вимагає суттєвого оновлення якості підготовки студентів вищих навчальних закладів з огляду на інноваційні процеси у національній системі освіти, що зумовлені об'єктивними суспільними економічними та політичними процесами.

Кардинальні зміни у вітчизняній системі освіти, які відбуваються в результаті її реформування, ставлять пріоритетом не лише забезпечення стійкого розвитку вищої школи як соціального інституту, що дає професійну освіту, але й актуалізують високі вимоги до професійної компетентності вчителя початкової школи. Сьогодні в освіті переносяться акценти із набування готових знань, умінь і навичок на формування у фахівців ключових компетентностей для життя, компетентностей в природничих науках і технологіях, природознавчої, екологічної, інформаційно-цифрової компетентностей. Саме тому з позицій сьогодення набувають особливої уваги проблеми переосмислення і вдосконалення процесу формування природознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі фахової підготовки. Важливу роль у цьому процесі відіграють заклади вищої освіти.

Оновлення змісту освіти, неперервний професійний розвиток вчителів, орієнтація на ресурсно-орієнтоване навчання, утвердження цінності освіти упродовж усього життя, різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості учня, який усвідомлює себе громадянином України та здатний до життя в суспільстві й цивілізованій взаємодії з природою - ці виклики ХХІ століття, безумовно, мають позначитися на професійних якостях вчителя початкової школи.

Актуальність теми дисертації підсилюється й виявленими протиріччями між: сучасними вимогами до професійної компетентно орієнтованої підготовки майбутнього вчителя початкової школи та мірою її реалізації в педагогічних закладах вищої освіти; значенням природничих знань у формуванні в молодших школярів цілісної наукової картини світу, їх пропедевтичною роллю подальшій природознавчій освіті та недостатнім рівнем

знань студентів педагогічних закладів вищої освіти як майбутніх учителів початкової школи з природничих, загальноосвітніх і фахових дисциплін; потребою вдосконалення якості професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи, формування в нього готовності до реалізації сучасного змісту освітньої галузі «Природознавство» та недостатньою розробленістю дидактичних і методичних основ формування природознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Варто підкреслити, що пріоритетними напрямками розвитку природознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі фахової підготовки є: впровадження сучасних інноваційних, інформаційно-комунікаційних, педагогічних технологій, дистанційного навчання, динамічний розвиток науково-методичного середовища на регіональному рівні, що відображається в основних положеннях Національної доктрини розвитку освіти (2002 р.), Стратегії інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів (2009 р.), Проєкті Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років (2014 р.), Законі України «Про вищу освіту» (2014 р.), Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти України (2013 р.), Концепції «Нова українська школа» (2016) та ін.

Отже кандидатська дисертація Волохатої Катерини Миколаївни є своєчасною та соціально значущою.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується застосуванням у ході її виконання методології, адекватної меті і завданням, специфіці об'єкта і предмета, застосуванням необхідного комплексу методів дослідження (теоретичних, емпіричних, статистичних), коректною кількісною обробкою та якісним аналізом, а також практичним впровадженням дослідницьких результатів.

Варто відзначити, що основні результати дослідження впровадженні в практику підготовки учителів початкової школи в Барському гуманітарно-педагогічному коледжі імені Михайла Грушевського (довідка № 19 від 26.01.2018 р.), ВНКЗ «Білгород-Дністровське педагогічне училище» (довідка № 735 від 21.12.2017 р.), Вінницькому обласному комунальному гуманітарно-педагогічному коледжі (довідка № 24/01-07 від 30.01.2018 р.), Луцькому гуманітарно-педагогічному коледжі (довідка № 618 від 21.12.2017 р.), Уманському гуманітарно-педагогічному коледжі імені Т. Г. Шевченка (довідка № 1060 від 29.12.2017 р.), Чортківському гуманітарно-педагогічному коледжі імені Олександра Барвінського (довідка № 478 від 20.12.2017 р.).

Сформована автором джерельна база характеризується різноманітністю та достатньою повнотою - 252 найменування, що слугує безперечним доказом інформативності та валідності представленої роботи. Значну цінність для дослідників і практиків мають 13 додатків на 94-ох сторінках.

Науковий апарат, як засвідчує аналіз дисертації, вихначено коректно, він відповідає вимогам до кандидатських дисертацій і є достатнім для розв'язання окреслених у роботі завдань. Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується також апробацією результатів дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів, що міститься у вступі до дисертації та авторефераті, сформульована коректно та адекватно. Ми погоджуємося з її положеннями: ***вперше** визначено й теоретично обґрунтовано* педагогічні умови формування природознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи (формування позитивної мотивації студентів щодо вивчення дисциплін загальноосвітньої та фахової підготовки шляхом професійного спрямування їхнього змісту; розроблення та впровадження інтегрованого курсу «Основи природознавства та краєзнавства з методикою викладання»; використання проектних технологій навчання у процесі природничонаукової підготовки майбутніх учителів початкової школи); *розроблено* модель формування природознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи; *окреслено й обґрунтовано* структуру природознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи, що складається з мотиваційно-ціннісного, когнітивного, діяльнісного, оцінно-рефлексивного компонентів; виокремлено критерії, показники і рівні сформованості природознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи, *уточнено* поняття «природознавча компетентність учителя початкової школи»; *дістали подальшого розвитку* зміст природничонаукової підготовки майбутніх учителів початкової школи на основі міжпредметної інтеграції загальноосвітніх природничонаукових дисциплін та дисциплін фундаментальної і фахової підготовки; форми та методи організації навчальної діяльності студентів у процесі фахової підготовки.

Щодо **структури дослідження**, то робота має логічну структуру, охоплює головні складники досліджуваної проблеми та послідовно розкриває основні завдання дисертації.

Так, у першому розділі - **«Формування природознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи як педагогічна проблема»** - розглянуто базові поняття дослідження; узагальнено різні підходи щодо визначення понять «компетентнісний підхід», «компетентність», «професійна компетентність», «компетенції» у сучасній психологічній і педагогічній літературі; проаналізовано стан наукової літератури з проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи у педагогічних закладах вищої освіти, визначено сутність та структуру природознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи; можливості загальноосвітніх предметів та дисциплін професійної і практичної підготовки у формуванні природознавчої компетентності.

Відповідно до визначених компонентів виокремлено критерії та показники сформованості природознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Згідно з критеріями та показниками визначено три рівні сформованості природознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи: низький, середній і високий.

Здійснено аналіз навчального плану і програм навчальних дисциплін, що викладаються для студентів спеціальності «Початкова освіта», що дозволило побачити значні потенційні можливості використання навчального матеріалу

загальноосвітніх предметів у формуванні природознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи.

У другому розділі - **«Педагогічні умови реалізації моделі формування природознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи»** - обґрунтовано педагогічні умови та розроблено модель формування природознавчої компетентності майбутніх учителів початкових класів; описано методику реалізації педагогічних умов формування природознавчої компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Розроблена і представлена модель відображає внутрішню структурну організацію досліджуваного процесу, має цілісний характер, оскільки мотиваційно-цільовий, теоретико-методологічний, організаційно-педагогічний, контрольно-результативний блоки взаємопов'язані і функціонують для досягнення єдиного прикінцевого результату - формування природознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Загальна концепція розробленої моделі формування природознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи має своїм підґрунтям системний, особистісно-орієнтований, діяльнісний і компетентнісний підходи. Педагогічні принципи формування природознавчої компетентності такі: принципи науковості, фундаментальності та прикладного спрямування, наступності та послідовності, наочності, доступності, свідомості та творчої активності, зв'язку теорії з практикою.

У третьому розділі - **«Експериментальна перевірка ефективності моделі формування природознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи та умов її реалізації»** - висвітлено організацію та перебіг дослідно-експериментальної роботи. У процесі педагогічного експерименту перевірено ефективність методики реалізації організаційно-педагогічних умов і моделі формування природознавчої компетентності в майбутніх учителів початкової школи.

Вірогідність результатів педагогічного експерименту була перевірена за допомогою методів математичної статистики. Усі кількісні результати дослідження статистично оброблені, їх достовірність не викликає сумніву. Отримані позитивні результати свідчать про ефективність запропонованих у дисертації педагогічних умов, їх адекватність поставленим завданням та меті дослідження.

Практичне значення результатів дослідження полягає в наступному: розроблено й апробовано модель формування природознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи; удосконалено зміст природничонаукової підготовки майбутніх учителів початкової школи майбутніх учителів початкової школи; створено інтегрований курс «Основи природознавства та краєзнавства з методикою викладання» та навчально-методичне забезпечення його реалізації.

Основні наукові положення дослідження опубліковано у 17-ти наукових працях, 8 із яких надруковано у фахових виданнях, затверджених МОН України: 1 стаття - у зарубіжному виданні, 7-у збірниках наукових праць,

матеріалах науково-практичних конференцій; 1 навчальний посібник. Публікації повністю висвітлюють основні наукові положення дисертації.

Зміст автореферату повною мірою відповідає змісту дисертації і відображає її основні положення й висновки. Відмітимо, що зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

Загальні висновки відповідають завданням дослідження та впливають із загального змісту дисертації. Результати дослідження впроваджено на достатньому рівні.

Попри загальну позитивну оцінку дисертації Волохатої Катерини Миколаївни вважаємо за необхідне висловити окремі зауваження і побажання:

1. На нашу думку, слід узагальнити зарубіжний досвід і виокремити прогресивні ідеї, що можуть бути використані в Україні під час формування природознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі фахової підготовки.
2. Перелік педагогічних умов варто було б доповнити умовою, що забезпечує формування природознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи позитивною мотивацією до самоосвіти, оскільки розвиток природничої компетентності буде ефективним лише тоді, коли вчителі мотивовані й орієнтовані на самовдосконалення.
3. Щодо експериментального дослідження (формувальний етап) з нашого погляду, можна було б більш чітко простежити вплив спецкурсу і розроблених автором педагогічних умов на процес формування природознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі фахової підготовки.
4. У вступі дисертації та автореферату автор наводить виокремлені на основі аналізу літературних джерел і фактичного стану професійної підготовки майбутніх педагогів суперечності. Однак бажано було б пояснити, чи вдалося автору розв'язати їх у процесі дослідницько-експериментальної роботи.
5. Для роботи подекуди характерна описовість, фрагментарність. Дисертаційна робота місцями переобтяжена складними синтаксичними конструкціями, що утруднює розуміння тексту, а також у роботі зустрічаються технічні огріхи.

Водночас зазначені зауваження і побажання істотно не впливають на загальний позитивний висновок щодо оцінки дисертаційної роботи Волохатої Катерини Миколаївни.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів»

На основі вивчення поданої роботи можна дійти висновку, що дисертаційна робота Волохатої Катерини Миколаївни «Формування природознавчої компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі фахової підготовки» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагоме теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету

Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ за № 656 від 19.08.2015 р. та за №1159 від 30.12.2015 р.), а її автор – Волохата Катерина Миколаївна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

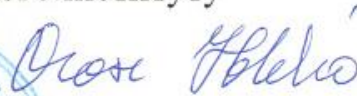
доктор педагогічних наук, професор, завідувач
кафедри педагогіки та психології
Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II

 О.А. Біда

Підпис О.А. Біди завіряю.

Ректор Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II,
доктор філософії

І.І. Орос